ISSN: 1015-1826

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (TAD)

2011

Cilt : XXX Sayı: 49

ANKARA – 2011 / MART

Bizans ve Osmanlı Kaynaklarında Gâzi Evrenos Bey'in İmajı Hakkında Bir İnceleme [*]

A Study on the Image of Ghāzī Evrenos Beg at the Byzantine and Ottoman Sources

Ayşegül KILIÇ[**]

Öz

Osmanlı Devleti'nin Balkan fatihi diyebileceğimiz Evrenos Bey, döneminin en önemli uc beylerindendir. Askeri ve siyasi faaliyetleri kadar nüfuzu ve zenginliği de kaynaklara konu olmuştur. Sözü dinlenen bir komutan, tecrübeli bir uc beyi ve aynı zamanda kurduğu vakıflarla da bir hayır sahibidir. Bu makalenin amacı ise daha çok askeri faaliyetlerinin kaydedildiği Bizans ve Osmanlı kaynaklarındaki Gâzi Evrenos Bey profilini ortaya çıkarmak ve her iki kaynak grubuna yansıyan imajını sergileyebilmektir.

Anahtar Kelimeler: *Gazi Evrenos Bey, Uc Beyi, İmaj, Bizans Kaynakları, Osmanlı Kaynakları.*

Abstract

Ghāzī Evrenos Beg, who we can call the conqueror of the Balkans in the early Ottoman Period, was one of the most important frontier lords [uc begi] of the Ottoman State. His wealth and influence as much as his military and political activity has been the subject of the sources. He was a worldly wise, experienced commander and also philanropist with his wakfs which he constructed by himself. The purpose of this article is to display the image of Ghāzī Evrenos Beg according to Byzantine and Ottoman sources that includes rather his military activities.

Key Words: *Ghāzī Evrenos Beg, frontier lord [uc begi], image, Byzantine sources, Ottoman sources.*

---

[*] Bu makale 26-30 Temmuz 2010 tarihinde Van'da düzenlenen *XIX. Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Dönemi Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu (CIEPO)*'da sunulan bildiriden genişletilerek hazırlanmıştır.

[**] *Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, aysegulcali@yahoo.com.*

1. Giriş

Evrenos Bey, Osmanlı Devleti'nin Balkanlara geçiş ve yerleşme sürecinde rol oynayan en önemli uc beylerinden biridir ve Evrenosoğulları'nın atasıdır. Orhan Bey döneminde Süleyman Paşa ve ardından, I. Murad, Yıldırım Bayezid ve I. Mehmed dönemlerinde faaliyetlerde bulunmuştur. Günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Gümülcine, Serez, Selanik ve Yenice-i Vardar gibi önemli şehirlerde vakıflar kurmuş ve özellikle türbesinin de bulunduğu Yenice-i Vardar ailenin merkezi haline gelmiştir[1].

Evrenos Bey'in askeri başarıları ve bu başarılardan elde ettiği zenginlik çeşitli çalışmalara konu olmasına rağmen, Bizans ve Osmanlı kaynaklarına yansıyan imajı hakkında karşılaştırmalı herhangi bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Konuya ilk değinen Steven W. Reinert, II. Manuel Palaiologos'un eserinden yararlanarak Bizans kaynaklarında Evrenos Bey'in imajının negatif olduğundan kısaca bahsetmiş ancak diğer Bizans kaynakları ile birlikte bir değerlendirme yapmamıştır[2]. Bu çalışmanın amacı, dönemin Bizans kaynakları ile Osmanlı kaynaklarını karşılaştırmalı incelemek ve her iki kaynak grubuna yansıyan Evrenos Bey'in imajını ortaya çıkarmaktır. Böylelikle temel alınan kaynakların yazarlarının Evrenos Bey ve dolayısıyla o dönemin siyasi ve sosyal olaylarına bakış açıları da değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. Bizans Kaynaklarında Evrenos Bey

Bizans kaynakları arasında *Bizans Kısa Kronikleri*, II. Manuel Palaiologos'un kardeşi için kaleme aldığı *Cenaze Nutku* ve geç dönem Bizans tarihçilerinden Doukas, Pseudo-Sphrantzes ve Chalkokondyles'in eserlerinde Evrenos Bey hakkında bilgi bulunmaktadır. Bu kaynaklara baktığımızda Evrenos Bey'in adının Έβρενέζ (Evrenez), Άβρανέζης (Avranezis), Βρανέζης (Vranezis), Βρανέτζης (Vranecis), Βρενέζ (Vrenez),

---

[1] Evrenos Bey hakkında bkz. Hamid Vehbi, "Gâzi Evrenos Bey", *Meşâhir-i İslâm*, cüz 26, İstanbul 1301, s. 801-843; Ahmet Refik, *Türk Akıncıları*, İstanbul 1933, s. 20-28; K. Kâni, "Evrenos Bey", *Kaynak*, III, S. 36/ IV, S. 37/ 38, Balıkesir 1936, s. 923-925/ 17-22/ 60-64; I. Melikoff, "Ewrenos", *EI²*, New Edition, v. II, London 1965, s. 720; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Evrenos", *İA*, c. IV, İstanbul 1977, s. 414-418; Fahamettin Başar, "Evrenosoğulları", *DİA*, c. XI, İstanbul 1995, s. 539-541; H. Çetin Arslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451),* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 79-102; Heath W. Lowry, *The Shaping of the Ottoman Balkans 1350-1550*, Bahçeşehir Ünv. Yay., İstanbul 2008, s. 16-64.

[2] Steven W. Reinert, "Evrenos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, c.II, Oxford 1991, s. 765.

Βρενέζης (Vrenezis), Βρενές (Vrenes) gibi farklı telaffuzlarla geçtiğini görüyoruz[3].

Kısa Kroniklerde Evrenos'un adının geçtiği 4 kronik mevcuttur. Bu kroniklerde adı Βρανέζες, Βρενέζες (Vranezes, Vrenezes) şeklinde geçen Evrenos Bey'in -kaynağın özelliği nedeniyle- sadece yaptığı fetihler ve tarihleri kaydedilmiştir. Örneğin 1387'de Mora üzerine akında bulunduğu[4], 1394'te tekrar gelerek Mora'yı yağmaladığı[5], 1395 yılında da Mora despotunun Evrenos Bey tarafından Korinthos (Gördüs) yakınlarında bozguna uğratıldığı[6], aynı yılın 21 Şubat Pazar günü Romalılardan Akova'yı aldığı[7] yorumsuz bir şekilde nakledilmiştir. Görüldüğü gibi bu eserde Evrenos'un sadece askeri profili üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla Kısa kroniklerden çıkarabileceğimiz tek sonuç, "onun güçlü bir akıncı beyi olduğu"dur.

II. Manuel Palaiologos'un kardeşi Theodoros için yazdığı *Cenaze Nutku*'nda ise açık bir şekilde Evrenos'un imajı "negatif"tir. Bu eserde kendisinden "*inançlı insanlara karşı [ki Hıristiyanlar kastedilmektedir] eşsiz düşmanlık hisleri besleyen ve öfkeyle dolu*" bir general olarak bahsedilmiştir[8]. Bu "dindar" Bizans İmparatoru'nun Balkanlardaki Osmanlı ilerleyişinin öncüsü olan Evrenos Bey'e duyduğu düşmanlığı gizlememesi oldukça normaldir.

XV. yüzyıl Bizans kronik yazarlarından Doukas'ın *Historia* adlı eserinde Evrenos Bey hakkında fazla bilgiye rastlanmaz. Türklerle sıkı temas halinde olan Doukas, olaylara tarafsız bir şekilde yaklaşmaya çalışmış ancak eserinin bazı bölümlerinde Müslümanlara ve Türklere olan düşmanlığını gizleyememiştir[9]. Eserinde, Άβρανέζης (Avrenezis) şeklinde geçen Evrenos Bey için, "Zorba'nın komutanı" yani I. Bayezid'in komutanı olarak bahseder. Doukas'a göre Evrenos Bey, Zorba'nın emri ile Mora yarımadası üzerine gönderilmiş ve bütün Lakedaimon (Sparta Yöresi) ile

---

3 Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica II,* Berlin 1958, s. 120-121; *Prosopographisches Lexicon der Palaiologenzeit*, ed. Erich Trapp, Wien 1978, No: 5955.

4 Peter Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, c.I, Wien 1975, s. 244 (Eylül 1387/6896, 11. İndiksiyon).

5 P. Schreiner, *a.g.e.*, s. 292, 321 (Eylül 1394 – Eylül 1395 Eylül/6903, 3. İndiksiyon).

6 P. Schreiner, *a.g.e.*, s. 244 (25 Eylül 1394 – 21 Şubat 1395/6903, 3. İndiksiyon).

7 P. Schreiner, *a.g.e.*, s. 244 (21 Şubat 1395/6903, 3. İndiksiyon).

8 Juliana Chrysostomides, *Manuel II. Palaeologous Funeral Oration on his Brother Theodore*, *Corpus Frontium Historiae Byzantinae*, Volume XXVI, Thessalonike 1985, s. 156-157; S. W. Reinert, "Evrenos", s. 765.

9 Melek Delilbaşı, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Cogito Bizans*, İstanbul 1999, s. 342-344. Doukas'ın eseri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Şerif Baştav, "Türk Tarihi Bakımından Dukas'ın Eserinin Değeri", *Türk Kültürü Araştırmaları II,* 1965, s. 177-194.

Akhaia'yı (Mora'nın kuzey batısı) yağma ve talan etmiştir[10]. Her ne kadar I. Bayezid'den bahsederken "zorba" kelimesini kullansa da "emir kulu" olarak gördüğü Evrenos Bey hakkında herhangi bir olumsuz ifade ya da kişisel bir yorumda bulunmamıştır. Hatta Aydınoğlu Hamza'nın, ağabeyi Cüneyd ile yaptığı konuşmayı aktarırken, Evrenosoğulları'ndan ve Turahanoğulları'ndan "Rumeli'nin ve Tuna sınırlarının bekçileri" olarak bahsetmeyi de ihmal etmemiştir[11].

XV. yüzyılın diğer bir Bizans kronik yazarı olan Sphrantzes'e atfedilen iki eser bulunmaktadır. Bunlardan *Minus Kroniği* (Chronicon Minus) olarak adlandırılan ve Shprantzes'in kaleme aldığı asıl eserde Evrenos Bey'den bahsedilmemektedir. Ancak, Pseudo-Sphrantzes olarak bilinen, Monemvasia Metropoliti Makarios Melissenos tarafından Sphrantzes'in eserinin zeyli olarak yazılmış *Majus Kroniği*'nde ise Evrenos Bey'in ismi (Βρενέζης) Vrenezis olarak, sadece Mora'ya yaptığı akın nedeniyle geçmektedir. Bizans'ı ilgilendirdiği müddetçe Türk tarihine değinen Sphrantzes'in sağlam bir kronolojisi olduğu ancak Türklere ve Latinlere karşı bazı düşmanca ifadeler kullandığı bilinmektedir[12]. Pseudo Sphrantzes'de bu ifadelere Makarios Melissenos'un eklemeleriyle daha sık rastlanmaktadır. Bu nedenle *Majus Kroniği*'nde Mora'ya yapılan akınlardan ve dolayısıyla Evrenos'tan olumsuz bir şekilde bahsetmesi olağan kabul edilebilir. Eserde yapılan akınlar şöyle anlatılmaktadır: "*Aynı sene [1405 yılı] Eylül'ün 13'ünde Padişah Bayezid 50.000 askerle Yakup Paşa'yı ve Vrenezi'yi (Βρενέζης) Mora'ya yolladı. Bunlar yolda giderlerken geçtikleri yerlerde ve vardıkları Mora'nın içinde Hıristiyanlara pek çok fenalıklarda bulundular ve esirler aldılar*"[13]. Esere göre Evrenos, geçtiği yerleri yakıp yıkan ve Hıristiyan halkı esir alarak onlara zor kullanan bir Osmanlı komutanıdır. Bir başka yerde bunu daha açık ifade etmektedir: "*Yakup Paşa'yı ve Vrenezi'yi elli altı bin asker ile Mora'ya gönderdi. Bunlar Mora'ya girdiklerinde elerinden gelen her fenalığı yaptılar ve Koroni ve Metoni'ye kadar vardırlar, sonra avdet*

---

[10] Mihail Doukas, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία,* Athina 1997, s. 143; aynı yazar, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Pres, Detroit 1975, s. 83.

[11] M. Doukas, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, s. 341.

[12] M. Delilbaşı, a.g.m., s. 346. Ayrıca Sphrantzes hakkında daha fazla bilgi için bkz. Giorgio Sfranze, *Cronaca,* ed. Riccardo Maisano, Roma 1990, s. 1-82.

[13] Pseudo-Phrantzes, *Memorii 1401-1477*, *In anexa Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos Cronica 1258-1481,* ed. Vasile Grecu, Bucureşti 1966, s. 202. Ancak bu eserde verilen 1405 tarihi yanlış olup, bu tarihte Sultan Bayezid tahtta olmadığı gibi, Evrenos Bey ve Yakup Paşa'nın da herhangi bir Mora seferi bulunmamaktadır. Büyük ihtimalle yukarıda Kısa Kroniklerde de bahsi geçen 1395 tarihli Mora seferinden bahsedilmektedir. Türkçe çevirisinde de aynı tarih hatası yapılmıştır bkz. Vl. Mirmiroğlu, *Yeoryios Francis'in Vekayinâmesi*, TTK Tercümeleri,1949, s. 57.

ederek eski ve meşhur Argos şehrini muharebe ile aldılar ve otuz bin esir alarak Asya'ya muhacir olarak gönderdiler ve Argos şehrinin kalelerini yıkarak harabe haline getirdiler"[14].

Kendisi de bir dönem Mora'da ikamet eden Sphrantzes'in, Evrenos'tan olumsuz bahseden II. Manuel Palaiologos'un hizmetinde bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla sadece Pseudo-Sphrantzes'de rastladığımız Evrenos'a dair bilgilerin asıl Sphrantzes metninde olmaması ve Makarios Melissenos'un zeyli olan metinde yer alması şaşırtıcı görünmektedir. Ancak Melissenos'un eklediği bu bilginin kaynağı onun eserini yazarken faydalandığı Laonikos Chalkokondyles ve Monemvasia'lı Dorotheus'ta aranmalıdır[15]. Bu nedenle XVI. yüzyılda eklenmiş bu ifadelerin Sphrantzes'e ait olmadığını kabul etmek gerekmektedir.

Bizans tarihçileri arasında Evrenos Bey'den en çok bahseden Chalkokondyles'tir. Türk rivayetlerinden istifade ettiği ve Mora'da yaşanan olayları detaylı bir şekilde aktardığı için eserini Türk hâkimiyeti altında bir yerde yazdığı düşünülmektedir[16]. *Historiae* adını taşıyan eseri 10 kitaptan oluşmaktadır. Kaynağın daha çok 2. ve 4. kitaplarında Evrenos Bey'e dair bilgi bulunmaktadır. Eserde ismi Βρενέζης (Vrenezis) şeklinde Bayezid'in komutanı vasfıyla geçmektedir. Chalkokondyles diğer Bizans kaynaklarının aksine "Evrenos'tan savaş meclisinde sözü dinlenen ve sayesinde başarıya ulaşılan önemli bir komutan" olarak bahsetmektedir. Burada Niğbolu zaferi konu edilmektedir ve bu zafer Chalkokondyles'e göre Evrenos'un başarılı savaş taktikleri neticesinde kazanılmış ve Evrenos bu tarihten sonra Sultan tarafından büyük iltifat görerek onun gözdesi haline gelmiştir[17]. Daha sonra tarihçi, Evrenos Bey'in Rumeli Beylerbeyi Yakup Paşa ile birlikte Mora'ya yaptıkları yağma akınlarından bahsetmiş ancak olumsuz herhangi bir yorumda bulunmamıştır[18]. Aksine Evrenos Bey'in Mora seferinden sonra Makedonya sahillerine ve Arnavutluk'a yaptığı başarılı akınlar neticesinde "lider gibi gittiği yol takip edilen ünlü bir komutan" olduğunu ifade

---

[14] Pseudo-Phrantzes, *a.g.e.*, s. 222; Vl. Mirmiroğlu, *a.g.e.*, s. 72.

[15] Makarios Melissenos'un kaynakları için bkz. M. Delilbaşı, a.g.m., s. 347; Pseudo-Phrantzes, *Memorii 1401-1477*.

[16] Şerif Baştav, "Laonikos Halkondilas", *Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Anısına Armağan,* XXIII/1-2 (1985), s. 127-134; M. Delilbaşı, a.g.m., s. 344-345. Chalkokondyles'in hayatı ve eseri hakkında ayrıca bkz; Ferhan Kırlıdökme Mollaoğlu, "Laonikos Chalkokondyles'in Hayatı ve 'Tarih'i", *OTAM*, S. 21/2007, Ankara 2009, s. 41-58.

[17] Laonici Chalcocandylae, *Historiarum Demonstrationes*, ed. Eugenius Darko, Tomus I, Budapeştini 1922, c.I, II. Kitap, s. 74.

[18] L. Chalcocandylae, *a.g.e.*, II. Kitap, s. 90.

etmiştir[19]. Chalkokondyles, Osmanlı kroniklerinden farklı olarak Evrenos Bey'in Fetret Devri'nde kısa süreliğine de olsa Musa'nın yanında bulunduğundan bahsetmektedir[20]. IV. kitapta Yeniçeri Ağası Hasan ile Rumeli'deki sipahilerin komutanı Evrenos'un, Musa'nın tarafına geçtiklerini kaydetmiştir[21]. Chalkokondyles'e göre Süleyman, Evrenos ve Hasan'ın onu terk etmeleri neticesinde yenilgisini kabullenmiştir[22]. Dolayısıyla Evrenos Bey'in siyasi ve askeri gücü Chalkokondyles'in eserine de yansımıştır.

Chalkokondyles'in eserinde Evrenos Bey'e ait diğer bir kayıt ise Musa Çelebi ile Mehmed Çelebi arasındaki mücadele dönemine ait olup, Mehmed'in haber salması üzerine Evrenos Bey'in onun yanına geçmesiyle ilgilidir[23]. Mehmed'in başarısının yegâne sebebi olarak askerleriyle birlikte Evrenos Bey'in ve Yeniçeri Ağası Hasan'ın onun tarafına geçmelerini göstermektedir. Ayrıca Chalkokondyles, Evrenos'un yanında bulunan Βαράμος (Barak), Άλίης (Ali), Βείκης (Beğce) ve Ίησούς (İsa) adlarındaki dört oğlundan da yiğit olarak bahseder[24]. Ancak biliyoruz ki Evrenos'un bunların dışında Yakup, Süleyman ve Hızır Şah adlarında üç oğlu daha vardır[25].

---

[19] L. Chalcocandylae, *a.g.e.*, II. Kitap, s. 92.

[20] Osmanlı kaynaklarında Musa Çelebi, Evrenos Bey'e gönderdiği mektuplarla teklifte bulunmuş, ancak Evrenos Bey Musa Çelebi ma'iyyetindeki beylerin hakarete uğradıklarını duyduğu için Musa'nın davetine gitmek istememişti. Ancak ısrarlara dayanamayan Evrenos Bey, kaynaklara göre "hayatından da endişe ederek" Musa'nın yanına gitmiş ve hastalığını, yaşlılığını bahane ederek teklifini kabul etmemiştir. İnandırıcı olmak için kör taklidi yapmış ve kroniklere göre kurbağa kızartması yemek durumunda kalmıştır. Kurbağa hikâyesi için bkz. *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul 2008, s. 45; Hoca Saadeddin, *Tâcü't-tevârîh*, c. I, İstanbul 1279, s. 256-257; Mehmed Hemdemi Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, İstanbul 1298, s. 112; Müneccimbaşı Derviş Ahmed Efendi, *Sahâ'ifü'l-ahbâr*, c. III, İstanbul 1321, s. 322. Neşri'de ise bu hikaye geçmez, ancak Evrenos Bey'in Çelebi Mehmed'e mektup gönderdiğinden ve Musa'dan uzak durduğundan bahseder. Bkz. Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, s. 236.

[21] L. Chalcocandylae, *a.g.e.*, IV. Kitap, s. 164.

[22] Osmanlı kaynaklarında da Evrenos Bey ve Yeniçeri Ağası Hasan'ın Süleyman'ın kayıtsızlığına dayanamayarak onu terk ettikleri ve Hasan'ın ümeraya seslenerek Musa Çelebi tarafına geçmeye davet ettiğinden bahsedilir. Ancak, dn. 20'de de bahsettiğimiz gibi Evrenos Bey, Osmanlı kaynaklarına göre Musa Çelebi'nin teklifini kabul etmemiştir. Osmanlı kaynaklarında ise Evrenos Bey, Mehmed Çelebi'ye mektup göndererek onun yanına geçmek istediğini bildirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Oruç Bey, *a.g.e.*, s. 46; Neşrî, *a.g.e.*, s. 236; Solakzâde, *a.g.e.*, s. 118-119; Müneccimbaşı, *a.g.e.,* s. 324.

[24] L. Chalcocandylae, *a.g.e.,* IV. Kitap, s.170.

[25] İ. H. Uzunçarşılı, "Evrenos", s. 416; Fahamettin Başar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 64, İstanbul 1992, s. 48-49; Evrenosoğulları'nın şeceresi hakkında bkz. Heath W. Lowry-İsmail E. Erünsal, *Yenice-i Vardarlı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, İstanbul 2010.

Chalkokondyles, Evrenos hakkındaki bir sonraki kaydında bize I. Mehmed'in onu Eflak ve Erdel'e gönderdiğini ve buraları yağmaladığını belirtir. Bundan sonra ise hiçbir Bizans kaynağında karşılaşmadığımız bir şekilde Evrenos Bey'in hayatını kısaca özetleyerek, onun önemi hakkında bilgi vermiştir[26]. Onun Rumeli'den başlayarak, Eflak'a, Arnavutluk'a ve Mora'ya zikredilmeye değer seferler yaptığını ve ayrıca Evrenos'un ve onun soyundan gelen ve yolunu takip eden oğullarının onun sayesinde büyük kazançlar ve ganimetler sağladıklarını vurgulamıştır. Rumeli'nin dört bir tarafında Evrenos'un eserlerinin bulunduğunu belirten Chalkokondyles, bunun amacının ise ardında iz bırakmak ve anılmak istemesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Oğullarından İsa, Barak ve Ali'nin de aynı şekilde büyük üne sahip beyler olduklarından bahsetmiş ve Ίανιτζά (Yenice-i Vardar)'ın Evrenos ve oğullarına ait olduğunu vurgulamıştır[27]. Sultan tarafından kendisine tahsis edildiğini belirten bu kentte Evrenos'un ikamet etmekte olduğunu yazar ve Sultan'ın her ihtiyaç duyduğunda ona yardım için gittiğini de belirtir. Chalkokondyles, Yenice-i Vardar'da Evrenos Bey'e ait pek çok köyün olduğunu da kaydeder. Bunlar elbette Evrenos'un vakıf köyleridir. Ayrıca, I. Mehmed döneminde Evrenos'un vefatından sonra Turahan Bey'in Türkler arasında büyük ün sahibi olduğuna, yani onun yerini aldığına dair bir bilgiyi bize sunmaktadır[28].

3. Osmanlı Kaynaklarında Evrenos Bey

Osmanlı kroniklerinde Evrenos Bey hakkında övgü dolu sözler ve kahramanlıkları ile başarılarını anlatan uzun hikâyeler yer almaktadır. "Gazi Evrenuz/Evrenoz" (اوره نوز) adıyla ilk defa Aşıkpaşazâde Tarihi'nde karşımıza çıkan Evrenos Bey, Hacı İlbeyi ile birlikte anılmakta ve akıncı özelliği ön plana çıkartılmaktadır. Dimetoka ve diğer vilayetlere yaptığı akınlarla Aşlıkpaşazâde'nin ifadesiyle "*çalub çarpmağa başladığı"*

---

[26] L. Chalcocandylae, *a.g.e.,* IV. Kitap, s. 204.

[27] Evrenosoğulları'nın merkezi olarak kabul edilen ve vakıflarının bulunduğu Yenice-i Vardar hakkında bkz. Machiel Kiel, "Yenice-i Vardar (Vardar Yenicesi-Gionnitsa) a Forgotten Turkish Cultural Centre of Macedonia of the 15th and 16th Century", *Byzantina et Neoellenica Neerlandica*, 1972, c. I, s. 300-329; Vasilis Dimitriadis, "Φορολογικές Κατηγορίες τών Χωριών τής Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία", *Μακεδονικά*, v.20, 1980, Thessaloniki, s. 407-412; aynı yazar, "Problems of Land-owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Wakf", *Balkan Studies,* 22/1 1981, s. 43-57; aynı yazar, "Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar", *Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699),* ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999, s. 92-104; Ayşegül Çalı, "Bir Osmanlı Vakıf Şehri: Yenice-i Vardar", *Balkanlarda Bıraktıklarımız, II. Ulusal Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi, 22-23 Kasım 2008*, Samsun 2009, s. 32-47; H. Lowry-İ. Erünsal, *a.g.e.*, s. 105-138.

[28] L. Chalcocandylae, *a.g.e.,* IV. Kitap, s. 205.

kaydedilmiştir[29]. Aşıkpaşazâde H. 758 (1356-57) tarihini verdiği olayları aktarırken Evrenos Bey'e yaptığı gazâ hareketlerinden dolayı "Gâzi" unvanıyla hitap etmektedir.

Neşri'de ise "Gazi Evrenoz/Evrenez" (اورنز) şeklinde geçmektedir[30]. Aşıkpaşazâde'den yararlandığı bilinen Neşri'nin eserinde de adı ilk defa Hacı İlbeyi ile birlikte anılmıştır. Konurhisar'ın fethinden sonra buranın Hacı İlbeyi'ne verildiği, kendisinin de ona yarar yoldaş bırakıldığı ve Aşıkpaşazâde'nin de belirttiği gibi birlikte "*çalub çarpmağa başladıkları*" kaydedilmiştir[31]. Ancak Aşıkpaşazâde'den farklı olarak Neşri, Evrenos Bey'i şöyle anlatmaktadır[32]: *Rivâyet ederler ki Sultan Murad Gazi'nün Evrenoz adlı bir su-başısı varidi. Gayet bahâdır ve ser-firâz Gazi kişiydi. Nice vilâyetler feth itmişdi. Sultan Murad'un gayet toğrusı idi. Hicaz'a gitmişdi. Varub, Ka'be-i müşerrefeyi -şerrefeha'llâhü te'alâ- tavâf idüb, ol esnâda yine gelüb, Hunkâr'a yitişdi. Hunkâr dahi buna gereği gibi 'izzet idüb, bir 'âlî timar emr itdi. Şimdi Evrenoz oğlanları kim vardur, anun neslindendür. Evrenozlı dimeğe hikmet budur"*. Neşri bu açıklamasıyla nesli günümüze kadar ulaşan Evrenosoğulları'nın atası Evrenos Bey'den gelen ismini de açıklamıştır[33].

Oruç Beğ Tarihi, Evrenos Bey'in Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'ye geçtiğini kaydeden ilk Osmanlı kroniğidir: "*Evrenos Beğ dirlerdi, bir bahâdır, dilâver yiğit vardı. Süleyman Paşa ile bile geçmişdi*[34]." Bu eserde ayrıca Fetret Dönemi'ni anlatılırken, Musa Çelebi'nin Evrenos Bey'den nasıl çekindiği şöyle ifade edilmektedir: "*Ve illâ Musa Beğ, Evrenos Beğ'den gâyet havf iderdi. Ol vakt Evrenos Beğ hayatda idi. İki üç bin yarar kulları*

---

[29] Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Târihi*, İstanbul 1332, s. 51; Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, çev. Kemal Yavuz- M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003, s. 378. Bu farklı elyazmasında ise Evrenos'un ismi "*Gâzi Evrenez"* şeklinde geçmektedir; *Âşık Paşaoğlu Tarihi,* nşr. N. Atsız, MEB Tarih Dizisi, İstanbul 1992, s. 49. Atsız neşrinde ise Evrenos Bey'e "*Gazi Evrenüz"* denmiştir.

[30] Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, c. I, Yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, TTK Ankara 1995, s. 184–185; Neşri, *a.g.e.*, (Öztürk), s. 90.

[31] Neşri, *a.g.e.,* (Unat-Köymen), s. 185; Neşri*, a.g.e.,* (Öztürk), s. 85.

[32] Neşri, *a.g.e.,* (Unat-Köymen), s. 257.

[33] Ayrıca Evrenos Bey'in Hacı unvanına 1386 tarihli Sultan Murad'ın Evrenos'a yazdığı mektupta rastlıyoruz. Sultan Murad, kendisine "*cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-intisâb iftihârü'l-ümerâyi'l-kirâm melikü'l-guzât ve'l-mücâhidîn kâhirînü'l-kefere ve'l-müşrikîn Gazi ve Hacı Evrenos Bey*" diye hitap etmiştir. Murad, kardeşi ve veziri Süleyman Gazi ile Rumeli fetihlerine katılan Evrenos Gazi'ye yüce emirlik sahibi, soylu emirlerin iftiharlı olanı, gâzilerin ve cihad edenlerin önde geleni-sultanı, kâfirleri ezen diye hitap etmektedir. Demek ki Evrenos Bey 1386 tarihinden önce Hacca gitmiştir. Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı (Y.E.E.), Dosya No: 91, Gömlek Sıra No: 49.

[34] *Oruç Beğ Tarihi*, s. 20.

vardı, kılıç erleri. Gümülcine'yi, İskete'yi, Marulya'yı ve Siroz ve Selanik tarafın ol feth etmişdi. Kuvvetlü kişiydi.[35]" Görüldüğü gibi Evrenos Bey, ömrünün son yıllarında Osmanlı şehzadelerinin destek beklediği, önemli ve sözü geçen bir komutan idi.

Başka bir XVI. yüzyıl kaynağı olan Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Künhü'l-ahbâr* adlı eserinde ise H. 758 (1357) yılı olayları anlatılırken adı ilk defa geçen Evrenos Bey'in, Süleyman Paşa ile birlikte yanında Umur Bey, Ece Bey ve Gazi Fazıl Bey ile Rumeli'ye akınlarda bulunduğu belirtilmiştir[36]. Âli ayrıca Evrenos'un karakteristik özelliklerinden bahseden nadir bilgiler de kaydetmiştir: "*Evrenos Beğdir ki sâhib-i hayrât, râgıb-ı meberrât, şîr-merd pîşe-i cihâd, şeh-levend-i kerâmet-nihâd bir emîr-i büzürgvâr idi. Rumili'nin iç ili hükmündeki kura ve kasabât-ı ekseriyâ ânın fethidir. Kendinin ve evlâdının yedi yerde 'amâyir-i latîfesi vardır*"[37]. Görüldüğü gibi Âli'ye göre Evrenos Bey, hayır sahibi, sevap işleyen, cesur, cihad yapan, boylu-poslu, yüce gönüllü ve saygıdeğer bir emir idi.

Osmanlı tarihçileri arasında Evrenos Bey'in Karesi ile ilişkisinden ilk bahsedenler XVI. yüzyıl yazarlarından İbn-i Kemal ve Hoca Saadeddin'dir. Ardından XVII. yüzyılda Müneccimbaşı onun Karesi ümerâsından olduğunu kaydedecektir[38]. İbn-i Kemal**,** Evrenos Beyi Karesi ümerâsından iken Osmanlı hâkimiyetine girmiş dört yiğit arasında saymakta ve kılıçlarıyla dirilen yani yaşam gayesi fetih olan, bulduğunu yiyen "Gâzi dilâverler" olarak tasvir etmektedir[39]. Hoca Saadeddin'in ve İdris-i Bitlisî'nin eserlerinde ise Evrenos Bey hakkında: "*Husûsan Ece Beğ ve Gazi Fazıl ve Evrenos Beğ ki Karesi vilâyetinin ser-hayllerinden*[40] *idiler"* denilmektedir[41]. *Anonim Osmanlı Tarihi*'nde de Süleyman Paşa ve akıncılarının Gelibolu'daki faaliyetlerinden bahsedilirken: "*Meğer bir beğ var idi. Adına Evrenos Beğ dirlerdi. Gâyet bahâdır idi*" şeklinde adı geçmektedir[42].

---

35 *Oruç Beğ Tarihi*, s. 44-45.

36 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr,* c. I, Tıpkıbasım, TTK, Ankara 2009, v. 17a.

37 Âlî, *a.g.e.,* v. 27b; H. Lowry, *a.g.e.*, s. 43, dn. 54.

38 Bu konuda H. Lowry-İ. Erünsal, Evrenos Bey'in Karesi ile olan münasebeti iddiasının ilk defa XVII. yüzyılda Müneccimbaşı tarafından belirtildiğini gözlemleseler de yukarıda belirttiğimiz gibi araştırmamıza göre daha XVI. yüzyılda İbn-i Kemal ve Hoca Saadeddin de Evrenos Bey'in Karesi ümerasından olduğunu kaydetmişlerdir. Bkz. Kemal Paşaoğlu Şemsüddin Ahmed İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, II.Defter, Yay. Şerafettin Turan, TTK, Ankara 1991, s. 110-111; Hoca Saadeddin, *Tâcü't-tevârîh I*, s. 51, 53, 70. Krş. H. Lowry-İ. Erünsal, *Yenice-i Vardarlı Evrenos Hanedanı*, s. 8, dn. 27.

39 İbn-i Kemal, *a.g.e.*, II.Defter, s. 110-111.

40 Ser-hayl: bir atlı bölüğünün veya bir kervanın başı.

41 Hoca Saadeddin, *a.g.e.,*s. 53; İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, c. I, Haz. M. Karataş-S. Kaya-Y. Baş, Betav Yay., Ankara 2008, s. 269.

42 *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000, s. 22.

Solakzâde'nin Evrenos Bey ile ilgili ilk kaydı Rumeli'ye sallarla geçiş hikâyesini anlatırken geçmektedir: "*husûsen Ece Bey ve Fazıl Bey ve Evrenos Bey bunlar Karesi vilâyetinin müte'ayyin adamlarından idiler*"[43]. Solakzade, Evrenos Bey'in şecâ'atle şöhret bulduğunu belirtmiş ve dilaver gaziler arasında saydığı Evrenos için övgü dolu sözler kullanmıştır[44]. Son üssü ve ailenin merkezi olarak kabul ettiğimiz Yenice-i Vardar'da bulunan Evrenos Bey için Solakzade şunları eklemiştir: *"Rumili serhadlerinin yararı ve ekser memâlikin fâtih-i nâmdârı ve beş-altı bin dilâver ve bahadır kulları ve mirliva oğulları "ki her biri bir külli kapuya mâlik ve şehâmet ve celâdet tarîkına sâlikdir" olan Evrenos Beğ ki Selanik etrafını feth edüb Yenice-i Vardar'da mütemekkin idi*[45]."

Müneccimbaşı da, Evrenos'un Karesi hâkimi Aclan Bey'in yanında görev aldığını, yani Osmanlı hâkimiyetine kadar Karesi ümerasından olduğunu vurgulayanlar arasındadır[46]. Evrenos Bey'in Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'ya ve ardından I. Murad'a hizmette bulunduğunu belirtmektedir. Evrenos'un yaptığı fetihleri ve hayatını ise kısaca şöyle özetler: "*Rumili'nin garb tarafına olan bilâdın ekseri muma ileyhin fethidir. Bir müddet Gümülcine'de sâkin olub, sonra olduğu haneyi 'imâret ve han yapub kendüsü Siroz'a nakl eyledi. Ba'dehu Vardar Yenicesin feth etdikde Siroz'da olan hânesini dahi 'imâret han yapub Yenice'ye nakl eyledi. Kendünün ve evlâdının fütûhât-ı celîle ve hayrât-ı kesîresi olub, alâ yevmen hâza bâki ve evkâfın tevliyeti anlardadır"*[47].

Osmanlı kaynakları arasında Evrenos Bey hakkında diğerlerinden farklı olarak Mustafa Nuri Paşa tarafından kaleme alınan *Netayicü'l-vukû'at*'da: "*Mihal Bey ve Evrenos Bey gibi sonradan bârgâh-ı Osmanî'ye iltihâk eden ümerâdan evlâd ü ahfâdından fenn-i harb ü kıtâlde mâhir bahadırlar yetişmekte olduğu misillü*.." şeklinde bahsedilmektedir[48]. Burada Mustafa Nuri Paşa "*sonradan bârgâh-ı Osmanî'ye iltihâk eden ümerâdan"* ifadesiyle Evrenos Bey'in Mihal Bey gibi sonradan Müslümanlığı kabul eden bir Hıristiyan olduğunu mu yoksa Osmanlı idaresine katılan Karesi ümerasından biri olduğunu mu anlatmaktadır bilinmez. Eserde bu konuya dair bir açıklama bulunmasa da adının bir zamanlar gayrimüslim olan Mihal Bey ile birlikte anılmış olması şüphe uyandırmaktadır. Çünkü bu kaynakta Evrenos

---

[43] Solakzâde, *a.g.e.,* s. 23.
[44] Solakzâde, *a.g.e.*, s. 29-45.
[45] Solakzâde, *a.g.e.*, s. 112.
[46] Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s. 288.
[47] Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s. 305-306.
[48] Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'ât*, c. I, İstanbul 1327, s. 17.

Bey'in Osmanlı idaresine girmeden önce Karesi ümerasından olduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur ve adı ilk defa Lala Şahin Paşa ile birlikte "*ümerâdan Evrenos Beğ*" şeklinde yani Osmanlı ümerası kastedilerek zikredilmiştir[49].

Evrenos Bey uzun yıllara dayanan tecrübesi ve bölgeyi iyi tanıması nedeniyle Osmanlı sultanlarına savaş meclislerinde yol göstermiştir. I. Kosova Savaşı için yapılan hazırlıklarda özellikle Evrenos Bey'in fikrinin alınması buna güzel bir örnektir. Ucların durumunu en iyi bilen kişi olarak Sultan Murad'ın en güvenilir komutanıdır. Neşri'nin eserinde Evrenos Bey'in Kosova Savaşı öncesi yapılan savaş meclislerindeki önemli rolü ve sultanla olan yakın münasebeti uzun uzun anlatılmaktadır[50]. Evrenos Bey'i "koca kurt" veya "aslan" gibi ifadelerle anlatan Neşri, sonrasında ise Sultan ile Evrenos arasında geçen diyalogu aktarmıştır.

Evrenos Bey'in nüfuzu kadar zenginliği de Osmanlı kaynaklarına konu olmuştur. Yıldırım Bayezid'in Germiyanoğulları Beyi Süleyman Şah'ın kızı Sultan Hatun ile evlendiği görkemli düğünde adı sıkça geçmektedir. Kaynaklar, düğüne katılanlar arasında en parlak hediyeyi getirenin Evrenos Bey olduğu konusunda hemfikirdirler[51]. Rumeli'den düğüne katılan uc beyi Evrenos, Anadolu beylerini de gölgede bırakan servetini getirdiği hediyeler ile göstermiştir. Düğüne davetli listesi açıklanırken "*Evrenoz'u dahi okudular*" ya da "*Evrenoz dahi geldi*" ifadeleri ile ünlü akıncı beyine verilen ayrıcalık ve önem özellikle zikredilmiştir[52]. Özellikle de "*kendi sancağı beyleri geldi, Evrenoz dahi geldi pîşkeşin çekti*" ifadesi Evrenos Bey'in sancakbeylerinin de üzerinde bir öneme sahip olduğunu göstermektedir[53]. Ayrıca Aşıkpaşazâde, Evrenos Bey'in hediyeleri karşısında civar beylerinin ve elçilerin hayretler içerisinde kaldıklarını ve eğer sultanın bir beyi dahi bu kadar zengin ise kendisi nasıl olmalı diye düşündüklerini kaydeder. Hoca Saadeddin de Bayezid'in oğlunun düğününe ihtişamlı hediyelerle gelen Evrenos Bey'den bahsederken, Evrenos Bey Gazi ki Rumeli ümerasının önde geleni ve baş tacı olarak nitelendirir. Bu nedenle de düğünde sunduğu

---

[49] M. Nuri Paşa, *a.g.e.,* s. 7.

[50] Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ I*, s. 294.

[51] Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 57; Neşri, *a.g.e.*, s. 204-206; Hoca Saadeddin, *a.g.e.,* s. 96; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s. 298; M. Nuri Paşa, *a.g.e.,* s. 19-20; İdris-i Bitlisî, *a.g.e.,* s. 349-350.

[52] Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 57; Neşri, *a.g.e.*, s. 206.

[53] Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s. 57. Evrenos Bey'in getirdiği hediyeleri Aşıkpaşazâde şöyle anlatmaktadır: "*yüz kul ve yüz kız oğlan cariye ve on oğlanın elinde on gümüş tepsi içi dolu filori ve on oğlan elinde dahi on altun tepsi ve sekseninin elinde gümüş ibrik ve gümüş maşraba*."

hediyelerini uzun uzun anlatmıştır. Ona göre herkes bu yiğit beyin padişaha layık pîşkeşine hayran kalmış ve pek çok övmüştü[54].

Sonuç

Görüldüğü üzere "dindar" Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiologos ve bu hanedanlığın mahiyetinde görev yapan Sphrantzes'in eserleri dışında Bizans kaynaklarını genelleyerek Evrenos Bey'in imajının negatif olduğunu belirtmek doğru olmayacaktır. Bu iki kaynakta Evrenos Bey, Hıristiyanlara fenalıkta bulunan, onları esir alan, eşsiz düşmanlık hisleri besleyen öfkeli bir komutan olarak tasvir edilmiştir. Buna karşılık Kısa Kronikler'de, Doukas ve Chalkokondyles'in eserlerinde Evrenos Bey hakkında herhangi olumsuz bir ifadeye rastlanmaz. Kısa Kronikler'de Evrenos Bey'in adı yorumsuz bir şekilde tarihi olaylar aktarılırken geçmiştir. Doukas ise her ne kadar Osmanlı Sultanı Bayezid'e olan düşmanlığını gizlemeyerek ona "zorba" diye hitap etse de bir emir kulu olarak gördüğü Evrenos için herhangi bir yorumda bulunmamış ve sadece "yağma ve talan eden bir akıncı komutanı" olduğunu belirtmiştir. Chalkokondyles ise Evrenos Bey'den övgüyle bahsetmiş, onu "gittiği yol takip edilen bir lider" olarak tasvir etmiştir. Osmanlı kaynaklarına baktığımızda ise Evrenos Bey pek tabii büyük bir kahraman/bahadır/dilâver olarak geçmektedir. Askeri başarıları, uzun yıllara dayanan tecrübeleri, nüfuzu ve zenginliği Osmanlı kaynaklarına sık sık konu olmuş, adı ailesine yadigâr kalarak "Evrenosoğulları" ya da Neşri'nin de belirttiği gibi "Evrenozlu" diye anılmıştır.

[54] Hoca Saadeddin, *a.g.e.,* s. 95-96.

Kaynakça

Arşiv Kaynağı

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı (Y.E.E.), Dosya No: 91, Gömlek Sıra No: 49.

Bizans Kaynakları

Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica II,* Berlin 1958.

Juliana Chrysostomides, *Manuel II. Palaeologous Funeral Oration on his Brother Theodore*, *Corpus Frontium Historiae Byzantinae*, Volume XXVI, Thessalonike 1985.

Laonici Chalcocandylae, *Historiarum Demonstrationes*, ed. Eugenius Darko, Tomus I, Budapeştini 1922.

Mihail Doukas, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία,* Athina 1997.

Mihail Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Pres, Detroit 1975.

Peter Schreiner, *Die Byzantinische Kleinchroniken*, c.I, Wien 1975.

Prosopographisches Lexicon der Palaiologenzeit, ed. Erich Trapp, Wien 1978.

Pseudo-Phrantzes, *Memorii 1401-1477*, *In anexa Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos Cronica 1258-1481,* ed. Vasile Grecu, Bucureşti 1966.

Osmanlı Kaynakları

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Âşık Paşaoğlu Tarihi, nşr. N. Atsız, MEB Tarih Dizisi, İstanbul 1992.

Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, çev. Kemal Yavuz- M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003.

Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Târihi*, İstanbu1332.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr,* c. I, Tıpkıbasım, TTK, Ankara 2009.

Hoca Saadeddin, *Tâcü't-tevârîh*, c. I, İstanbul 1279.

İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, c. I, Haz. M. Karataş-S. Kaya-Y. Baş, Betav Yay., Ankara 2008.

Kemal Paşaoğlu Şemsüddin Ahmed İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, II.Defter, Yay. Şerafettin Turan, TTK, Ankara 1991.

Mehmed Hemdemi Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, İstanbul 1298.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, c. I, Yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, TTK, Ankara 1995.

Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008.

Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'ât*, c. I, İstanbul 1327.

Müneccimbaşı Derviş Ahmed Efendi, *Sahâ'ifü'l-ahbâr*, c. III, İstanbul 1321.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul 2008.

Tedkik Eserler

ARSLAN, H. Çetin, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

BAŞAR, Fahamettin, "Evrenosoğulları", *DİA*, c. XI, İstanbul 1995, s. 539-541.

BAŞAR, F., "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 64, İstanbul 1992, s. 47-50.

BAŞTAV, Şerif, "Laonikos Halkondilas", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Anısına Armağan, XXIII/1-2 (1985), s. 127-134.

BAŞTAV, Ş., "Türk Tarihi Bakımından Dukas'ın Eserinin Değeri", *Türk Kültürü Araştırmaları II*, 1965, s. 177-194.

ÇALI, Ayşegül, "Bir Osmanlı Vakıf Şehri: Yenice-i Vardar", Balkanlarda Bıraktıklarımız, *II. Ulusal Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi*, 22-23 Kasım 2008, Samsun 2009, s. 32-47.

DELİLBAŞI, Melek, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Cogito Bizans*, İstanbul 1999, s. 339-351.

DİMİTRİADİS, Vasilis, "Problems of Land-owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Wakf", Balkan Studies, 22/1 1981, s. 43-57.

DİMİTRİADİS, V., "Φορολογικές Κατηγορίες τών Χωριών τής Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία", Μακεδονικά, v.20, 1980, Thessaloniki, s. 375-462.

DİMİTRİADİS, V., "Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar", Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699), ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999, s. 92-104.

KÂNİ, K., "Evrenos Bey", Kaynak, III, S. 36/ IV, S. 37/ 38, Balıkesir 1936, s. 923-925/ 17-22/ 60-64.

KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU, Ferhan, "Laonikos Chalkokondyles'in Hayatı ve 'Tarih'i", *OTAM*, S. 21/2007, Ankara 2009, s. 41-58.

KİEL, Machiel, "Yenice-i Vardar (Vardar Yenicesi-Gionnitsa) a Forgotten Turkish Cultural Centre of Macedonia of the 15th and 16th Century", Byzantina et Neoellenica Neerlandica, 1972, c. I, s. 300-329.

LOWRY, Heath W. – Erünsal, İsmail E., *Yenice-i Vardarlı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, İstanbul 2010.

LOWRY, Heath W., *The Shaping of the Ottoman Balkans 1350-1550*, Bahçeşehir Ünv. Yay., İstanbul 2008.

MELİKOFF, İ., "Ewrenos", EI², New Edition, v. II, London 1965, s. 720.

MİRMİROĞLU, Vl., *Yeoryios Francis'in Vekayinâmesi*, TTK Tercümeleri,1949.

REFİK, Ahmet, *Türk Akıncıları*, İstanbul 1933.

REİNERT, Steven W., "Evrenos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, c.II, Oxford 1991, s. 765.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, "Evrenos", *İA*, c. IV, İstanbul 1977, s. 414-418.

VEHBİ, Hamid, "Gâzi Evrenos Bey", *Meşâhir-i İslâm*, cüz 26, İstanbul 1301, s. 801-843.